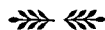

A táblára felírt szavakból fel kell ismerniük az igéket. Ezeket az igeidőnek megfelelő csoportosításban füzetükbe írják. Az adott anyagban csak 13 ige található, a + egyet önállóan kell hozzákeresniük és leírniuk. Legjobban azok dolgoztak, akiknek 13 vagy 13+1 találatuk van. Az óravégi készségi szint felmérésének anyaga azért szorítkozik az ige és igeidők felismerésére, mert ebből kell készségi szintet elérniük.

8. A házi feladatot úgy választjuk meg, hogy az egyrészt alkalmas legyen a gyakorlás otthoni folytatására, másrészt előkészítse a következő óra ismétlendő anyagát.

DR. GUTTER JÓZSEF

intézeti vezetőtanár, Sárospatak, Tanítóképző Int.

„Csakis azoknak az élete szép és erőteljes, akik egész életükben... egyforma hévvel törnek mindig újabb célok felé...”

(Pavlov)

Gondolatok a pedagógiai szeretetről

A pedagógus és a növendék helyes viszonya igen nagy jelentőségű az oktató-nevelő munkában, hiszen itt az eredmény nemcsak a nevelő alkotása, hanem a pedagógus és a növendék együttműködésének a terméke. A pedagógus megfelelő magatartással megnyeri a növendéket a nevelés számára, helytelen fellépéssel szembeállítja vele.

„El sem tudunk képzelni jó pedagógust, aki közönyös tanítványai iránt. Szeretete azonban igényes szeretet, melyben az atyai igényesség, sőt szigor a gyermekek jó tulajdonságaiba vetett mély bizalommal, a gyermekek megbecsülésével egyesül. A tapasztalatok tanúsága szerint a gyermekek azokat a pedagógusokat tisztelik és szeretik legjobban, akik alaposan ismerik szaktárgyukat, világosan tudják magyarázni annak anyagát, és megtudják tanítani őket az önálló munkára.” (1)

A polgári pedagógiában az ember megbecsülésére, a humanizmusra ösztönző nevelési elvek a kapitalizmus emberellenes lényegéből fakadóan csupán elvont követelmények maradnak, vagy legfeljebb a fennálló reakciós társadalmi rend elleni felhívássá válnak. Ezzel szemben a szocialista társadalom megszünteti a nevelői humanizmus és az antihumánus társadalmi valóság közötti súlyos ellentmondást és széles keretet biztosít a szocialista humanizmus számára, ami nem a társadalmi berendezkedés elleni tiltakozásra, hanem a fennálló rend fejlesztésére és tökéletesítésére ösztönöz.

„A szocialista humanizmus — a dolgozó ember legmélyebb tisztelete, életöröm, bátorság, nagy követelő szeretet a gyermek iránt, energia, állhatatosság, szívósság, követelések támasztása önmagával szemben — a pedagógus legfontosabb, nélkülözhetetlen tulajdonsága.” (2) — írja Medinszkij Makarenkóról szóló monográfiájában.

A szocialista humanizmus eszméinek érvényesülése a pedagógiai gyakorlatban is rendkívül fontos társadalmi feladat, ennek ellenére számos nevelő nem tud mit kezdeni vele, nem látja világosan, hogy milyen mértékű, milyen jellegű és milyen irányultságú legyen ez a szeretet.

A pedagógiai szeretet problémája nem új keletű, hiszen már a pedagógiai gondolkodás bölcsőjében: az ókori Görögországban is felmerült.

Az ókori görögök a nevelő és a gyermek viszonyának alapformáját „pedagógiai eros”-nak nevezték. E fogalom alatt valamiféle emberformáló lendületet, alkotó lobogást értettek, más szóval a pedagógiai szeretetet az alkotás, a teremtés egyik fajtájának tartották.

Rohanó világunk túltengő racionális áradatának hullámaiban a pedagógiai szeretet eredeti értelme sajnos lassan elkopik, sok nevelő bizony csak tizedrangú kérdésnek minősíti, olyannak, ami elsősorban a lírikus lelkek sajátja és nem az aktív, dinamikus jellemek tulajdonsága. Úgy gondolják, hogy a nevelő magatartásának alapja csupán a tudomány ismerete és annak oktatására vonatkozó készség, illetve képesség lehet.

Mások a „pedagógiai eros”-ban csupán pusztá érzelmet látnak. A hangulati skálák közé iktatják azt és az iskolai élet mérsékelt hangú lírájának minősítik. Valahogy úgy gondolják, hogy a gyermek és a tanár a nevelés folyamatának két pólusa, a szeretet által vagy a szeretetben kapcsolódnak egymáshoz. Fontosnak tartják azt, hogy a diák és a tanár úgy általában szeressék egymást.

Néhányan a szeretetviszonyt a nevelő irányában túlozzák el, számukra az a legfontosabb, hogy a diák szeresse nevelőjét. A pedagógiai szeretet ilyen értelmezése helytelen, mert ebben az esetben a diák a szeretetnek pusztá eszközévé válik, a tanár pedig hivatásának magaslatáról a szeretetet élvező széplélek mezsgyéjére csúszik vissza. Az ilyen pedagógusról Makarenko a következőket írta:

„Tanító vagyok egy iskolában, és beképzelem magamnak, hogy én vagyok a kedvenc tanító. Engem szeretnek a gyermekek, a kollégáimat pedig nem szeretik. Magam sem veszem észre, és máris külön utakon járok, eltértem a közös vonaltól.” (3)

„Az ilyen pedagógiai bestiák, akik a tanuló és a társadalom előtt egyénileg kelletik magukat, egyáltalán nem alkalmasak arra, hogy bárkit neveljenek.” (4)

„Nevelésre csakis olyan egységes pedagógusközösség képes, amelyet összefűz a közös vélemény és meggyőződés, a kölcsönös segíteni akarás, amely mentes az irigységtől, és amelynek egyetlen tagja sem hajhássza egyéni utakon a növendékek szeretetét.” (5)

Ismeretes a pedagógiai szeretetnek az a fajtája is, amelyet a növendékek irányában túloznak el a nevelők. A szeretetnek ezt a fajtáját liberális, vagy „megkönyörülő szeretet”-nek nevezhetnénk, amely a gyengébb felkészültségű és a hanyag tanulóknak tesz engedményeket.

Az ilyen felfogás súlyos pedagógiai tévedés, mert a növendéket nem könyörületből oktatjuk-neveljük, hanem azért, mert fel kell készíteni őt a társadalmi életre, arra, hogy jól megállja a helyét az élet sokszínű forgatagában, hogy becsülettel részt tudjon venni a szocialista társadalom építésében. Makarenko a leghatározottabban tiltakozott a gyerekek előtti behódolás ellen, ami a növendékekből lustaságot, elkényeztetettséget és önzést vált ki.

A továbbiakban megkíséréljük a szeretet pedagógiai helyének felvázolását. A pedagógiai szeretet rendkívül összetett dolog, az iskolai élet egyik fő üdötereje, amire már Platon is felfigyelt, amikor az iskolai szeretetet úgy formulázta, hogy az alkotás, „teremtés a lélekben”.

A pedagógiai szeretetnek három alapvető összetevője van: a nevelő, a növendék, és a tanított tárgyak. A pedagógiai szeretet e három összetevőjének központi alakja

a nevelő, aki a szellemi kultúra különböző értékeit és a társadalom nevelési igényeit közvetíti a tanítványai felé.

A pedagógusnak azonban nemcsak az ismeretanyagot kell közvetítenie a diák felé, hanem a tantárgyak szeretetét is. A lényeg az, hogy a nevelésben a nevelő, a gyermek és a kultúra szeretete ne essen szét, hanem megfelelő összetételben érvényesüljenek. „A szellemi kultúra elemei, ha azokat megfelelő formák között nyújtjuk — írja Pestalozzi —, egészen másképpen ragadja meg a gyermek lelkét, mint az emberi szellem olyan fejlesztési és képzési módjai, amelyek kívülről irányított és kívülről nyújtott tudás segítségével érik el eredményeiket. Az előbbi esetben a gyermek valamennyi adottságát korábban keltjük életre, és serkentjük működésre, még az utóbbiban a gyermek lelke olyan üres és sivár marad, hogy az — bárminemű mesterkedéssel próbálja is azt a világ elleplezni — mindenkinek azonnal feltűnik, mihelyt cáfolhatatlan tényként szembeállítjuk vele az ellenkező értelmű nevelés eredményét.” (6)

Ha a pedagógus bizalommal, szeretettel oktatja, neveli növendékeit, akkor olyan nevelés az, mint a légörvény, amely magával ragadja a gyermeki szíveket és értelmet a tudomány magaslatai felé.

Néhány évvel ezelőtt például a gyakorló iskolánk III. osztályában volt egy növendékünk, aki igen értelmes, jó képességű, de nagyon gátlásos volt, szinte elakadt a hangja, amikor felszólították. Ezért az osztály tagjai kissé lebecsülték, nem értékelték megfelelően a munkáját. A nevelő gondos megfigyelés után rájött a hiba forrására. Családlátogatás közben észrevette, hogy a gyermek szülei rendkívül szűkszavú emberek és a fiú is ezt szokta meg. A nevelő nagyobb gonddal és tapintattal közeledett a gyermekhez. Többször sikerélményhez segítette, ezután a növendék fokozatosan feloldódott, és az osztály egyik élvonalbeli tanulója lett.

„Ha egyszer a pedagógus szereti a munkáját, akkor jó pedagógus lesz. Ha szereti a tanulókat úgy, mint apja és anyja, akkor jobb pedagógus lesz annál, aki minden könyvet elolvasott, de nem szereti sem a munkáját, sem a tanítványait. Ha pedig egyesíti önmagában munkájának és tanítványainak szeretetét, akkor tökéletes pedagógus.” (7) — írja Tolsztoj, a nevelés halhatatlan mestere.

A tanár szaktárgya, általában a kultúra és a gyermekek iránti szeretet, motorja, szinte lángoló hevülete az iskolának. Az a jó tanár, aki minden erejével a szaktárgyat akarja tanítani, világnézeti meggyőződését, mint sajátját plántálja növendékeibe. E lángoló hevület nélkül olyan az iskola, mint egy élettelen bolygó. A pedagógusnak tehát nem azért kell szeretnie tanítványát, hogy az is viszont szeresse őt, hanem azért, mert bele akarja plántálni saját világnézeti meggyőződését és a tudományos ismereteit. A gyermek nem azáltal fogja megállni helyét az életben, mert szeretete tanárát, hanem azért, mert a tanára megszerettette, elsajátíttatta vele az élethez szükséges ismereteket, és elősegítette tanítványában az új típusú emberre jellemző tulajdonságok kialakulását. A tantárgyak, a tudományok szeretete tölti meg élettel az iskola falait, teszi sugárzóvá a nevelő arcát.

A pedagógiai szeretet a növendék iránti bizalmat, okos jóindulatot, a róla való gondoskodás és sorsával való törődés jeleit foglalja magában.

A gyakorló iskolánk IV. osztályában van egy növendékünk, aki rendkívül mozgékony természetű és korábban szinte fékezhetetlen gyermeknek számított. Rendszeresen zavarta az órát és a társai munkáját. A fegyelmezése igen sok gondot okozott. A nevelője csak úgy tudta megfékezni, hogy a bizalmába férkőzött. Gyakran beszélgetett vele arról, hogy pl. mit csinált délután, milyen filmet látott a moziban stb. és közben különböző kisebb feladatokkal bízta meg. A gyermek, amikor megérezté, hogy a tanító komolyan veszi őt, épít a munkájára, akkor közlékeny lett. Jobban

megszerette a nevelőjét, tudatosodott benne a helyes magatartás szükségessége és azután már semmi baj nem volt a fegyelmezésével.

A pedagógiai szeretet a pedagógus egyik fontos személyiségjegye, a növendékekkel való személyes kapcsolat egyik formája, a tudatos ráhatás egyik eszköze, amely csak akkor tölti be az eredeti funkcióját, ha az előbbiekből vázolt három mozzanata: a nevelő, a tantárgy és a gyermekszeretet kiegyensúlyozottan érvényesül. Ezt az egyensúlyt azonban számos veszély fenyegeti.

Felborul az egyensúly, ha a nevelő a túlfűtött általános humanista elvek hevéletében csak a tanítványait szereti, és nem lelkesedik eléggé a szaktárgyáért, amit a növendékei felé kellene közvetítenie. Az a tanár, aki így értelmezi a nevelői szeretetet, az „kedves, népszerű ember lesz” a tanítványai előtt, de csak „foglalkozik” a gyermekekkel, és nem tanítja meg velük a tudomány alapvető eredményeit, ami nélkül az iskolából kikerülve majd képtelenek lesznek helytállni az élet rohanó forgatagában. Hogy mi minden ment veszendőbe az ifjú iskolai élete alatt, csak akkor fogja észrevenni, amikor azt az élet különböző feladatai kéri tőle számon.

Az iskola a kemény erőfeszítések világa, az életre való felkészülés műhelye, a kultúrértékek harcosa és közvetítője, egyáltalán nem arra való, hogy az ellágyult szívüket gyámolítsa.

A pedagógiai szeretét egyensúlyát gyakran a szaksovinizmus néven ismert szakszempont abszolutizálása bontja fel. Az ilyen pedagógus csak a szaktárgyát látja és fanatikusan hisz annak mindenhatóságában. Ebben az esetben a cél a szaktárgy, a nevelt az eszköz és csak arra való, hogy befogadja az ismereteket. A szakfanatikus elfelejti, hogy milyen óriási veszteség az, ha a tanítványszeretet kiveszett lelkéből, azt hiszi, hogy az emberformálás csupán az élettelen enciklopédikus adatok halmazából áll. Ez a felfogás nem számol azzal, hogy a tanítvány nemcsak befogadó alanya az ismereteknek, hanem szubjektívizálnia is kell azokat, vagyis élővé kell válnia benne.

Vannak olyan pedagógusok is, akik a pedagógiai szeretet alkalmazásában nagyon szegényesek. Az ilyen tanárra az a jellemző, hogy végzi a maga dolgát, „ahogy előírja a tanterv és a program”, de nincs benne elég lelki fűtöttség, hiányzik belőle a gyermek és a tantárgy iránti szeretet egyaránt. Az ilyen nevelőt, „pedagógiai hivataltalnok”-nak lehetne nevezni, ez a típus olyan, mint az állóvíz, hiányzik belőle az alkotó lendület, a pedagógiai eros tüze, a legkisebb gondja is nagyobb, mint az oktató-nevelő munka hozzáértő, becsületes ellátása.

A pedagógus tulajdonságai, magatartása a nevelés egyik kulcskérdése. „A nevelői adottság olyan tulajdonságok és készségek összessége a növendékekhez való viszony terén, amelyeknek következtében a nevelői munka sikeresebb lesz.” (8) Pedagógiai adottságnak, képességnek a személyiség jegyeinek azt az együttesét nevezzük, amely megfelel a nevelői munka szükségleteinek s lehetővé teszi azt, hogy az illető meg tanulja és eredményesen vegzeze azt a munkát.

„A pedagógiai képességek kibontakozásában... a három fő szakaszt különböztetjük meg: 1. az általánosan képző iskolában folytatott tanulmányok, 2. a pedagógiai tanintézetben folytatott tanulmányok, 3. az önálló iskolai munka.” (9)

A nevelői magatartás, a pedagógus személyiségjegyei bizonyos belső hajlamok és adottságok eredményei, de kialakulásában a döntő szerepet a külső tényezők játsszák. A marxista pszichológia egyik alaptétele: személyiség a tevékenységben alakul ki. Ezért az önálló iskolai gyakorlat, tevékenység jelenti a legfontosabb szakaszt a pedagógus személyiségjegyeinek kialakulásában, így a szeretet nevelési funkciójának helyes alkalmazási készségében is.

A nevelő a pedagógiai gyakorlatban tanulja meg a mesterségét. Biztos ismeretekre tesz szert a szaktárgyában és az oktató-nevelő munka módszereiben, elsajátítja a kifinomult pedagógiai technikát, elméletileg átgondolja a nevelési tapasztalatait, a nevelés önálló munkássává válik. A jó pedagógus tehát nem születik, hanem lesz. A szeretet helyes alkalmazásának készsége is csak a nehéz, fáradtságos pedagógiai gyakorlat eredménye lehet. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy a szeretet helyes alkalmazásának készsége csak az oktatás folyamatában alakul ki és funkcionál, ellenkezőleg, ide tartozik a pedagógus órán és iskolán kívüli nevelői tevékenysége is. Ez a terület azonban jelen írásunk keretein kívül esik.

A pedagógiai szeretet kialakítása magába foglalja a gyermekszeretetet, a jó pedagógiai érzéket, a gondos megfigyeléseket, az erős akaratot, a szilárd jellemet és nem utolsósorban a gyermekekhez való okos alkalmazkodási képességet is. A gyakorló iskolánk egyik növendéke például az órán papírszalvétákkal játszott. Amikor a nevelő észrevette, dühében kikapta a gyermek kezéből és haragosan a kályhába dobta. A gyermek felháborodva kiabálni kezdett: „Majd ad magának az apám, hiszen ezt drága pénzért vette!” A nevelő megpróbálta a növendéket megnyugtatni, azzal, hogy neki is figyelnie kell az órán, hiszen az állam az ő számára nem alkalmazhat külön nevelőt. A gyermek ennek ellenére hosszú ideig morcos lett a nevelőjével szemben, és szinte látni sem akarta. A tanítónak igen hosszú, fáradtságos munkájába került, amíg ismét visszakapta a gyermek bizalmát. A fenti nevelési helyzetben nyilvánvalóan hiányzott a megfelelő pedagógiai tapintat, az okos alkalmazkodás.

Egy másik ellenkező előjelű, de nagyon tanulságos eset. Az egyik nevelőnk az év elején új osztályt kapott. Ismerős gyermek is került az osztályba, akinek a kelletnél nagyobb „megértést”, szeretetet előlgezett. Ennek következtében a gyermek hanyagga, önzővé és különcködővé vált. Bizony nem volt könnyű dolga a nevelőnek, amíg ismét kézbe tudta fogni a gyermeket a szeretet követelő jellegének helyes alkalmazásával.

Természetesen olyan gyermek is akad, akit nem a nevelő, hanem a szülei ajnároznak, kényeztetnek el, a „majomszeretet” jól ismert módszerével. Az ilyen növendék az iskolába kerülve a nevelőtől is ezt a megkülönböztetett szeretetet várja, ő szeretne az osztály kedvence, központja lenni. Az ilyen helyzetben fontos, hogy a nevelő ne az elkényeztetett gyermeket, hanem más, jobb tanulót állítson az osztály elé példaképnek. Ilyen eset nálunk is előfordult. Szerencsére igen tapasztalt, jó rutinos nevelő osztályába került a növendék. A tanító nem őt, hanem egy másik gyermeket állított az osztály elé példaképnek. A gyermek látta, hogy sokkal kisebb a tekintélye az osztályban, mint a másiké, pedig elsősorban ő szeretett volna ebben a megbecsülésben részesülni. Amikor a gyermek felismerte azt, hogy a tanító a másik növendéket a fegyelmezettségéért és a szorgalmáért becsüli, ő is erre törekedett, mert tudta, hogy akkor a tanító és az osztály őt is értékelné fogja.

Tulajdonképpen ezek azok a nevelési helyzetek, a pedagógiai munka nehézségei, amelyek megoldása és leküzdése közben alakulnak ki a pedagógus személyiségjegyei, így a szeretet, mint a nevelő egyik fontos személyiségjegye is.

Az iskolai keretekben folyó oktatás-nevelés az ifjú életében közel két évtizedet vesz igénybe. Ilyen hosszú idő alatt természetesen a pedagógiai szeretet belső arányainak is lényeges változásokon kell átmennie. Ez a változás a túlsúlyban levő gyermek-szeretettől a tudományok szeretete felé tolódik el, vagyis fokenként egyre inkább a tantárgyak szeretete lép előtérbe.

A gyermek kezdő éveiben 1–6 éves korig elsősorban a gyermekszeretet van túlsúlyban, még akkor is, ha a családi és az óvodai nevelés jótékony hatásai már meg-

villantják a gyermeki értelem parányi lámpásait. Az általános iskola alsó négy osztályában a gyermekszeretet és a tárgyszeretet mennyiségi arányai körülbelül egyensúlyban vannak egymással. A felső tagozatban azonban már érezhető a belső arányok átrendeződése a tantárgyak javára, ez az eltolódás a középiskolában tovább folytatódik és a felsőoktatásban a pedagógiai szeretet fő alkotórészévé a különböző tudományok válnak.

A felsőoktatási intézményekben a szeretet egyre inkább az oktató és a hallgató közötti kölcsönös tisztelet és megbecsülés ösvényére terelődik át, és a szakemberré válás feltételeinek szempontjai lépnek előtérbe, mint uralkodó mozzanatok.

Mindez azt jelenti, hogy a módszertani monizmus a pedagógiai szeretet alkalmazásában sem járható út.

A pedagógiai szeretet különböző oldalai közötti arányok mozgásából, megváltozásából az következik, hogy a nevelt és a tantárgyszeretet egyensúlya más összetételben arányos az általános iskolában, a középiskolában és a felsőoktatásban.

Íme a pedagógiai szeretet helye a nevelésben, aminek helyes alkalmazása messzeemenően belehangzik a mindennapi oktató-nevelő munkába, bármilyen szinten folyik is az.

IRODALOM

1. Kairov—Goncsarov—Jeszipov—Zankov: Pedagógia, Tankönyvkiadó, Bp. 1961. 89. old
2. E. N. Medinszkij: Makarenko élete és pedagógiája, Hungária, Bp. 1950. 112. old.
3. Makarenko Művei V. kötet Bp. 1955. 165. old.
4. Uo. 167. old.
5. Uo. 166. old.
6. Pestalozzi Válogatott Művei, Tankönyvkiadó, Bp., 1959. 256. old.
7. L. N. Tolsztoj Pedagógiai Művei, OSZSZSZK Neveléstudományi Akadémia, Moszkva, 1948. 61—62. old.
8. Bogdan Suchodolski: A jövőnek nevelünk, Tankönyvkiadó, Bp. 1964. 514. old.
9. N. V. Kuzmina: A pedagógiai képességek kialakulása, Tankönyvkiadó, Bp. 1963. 82. old.

SOMFAI LÁSZLÓ

főiskolai adjunktus

Egy programozva oktatott téma néhány tapasztalata

(Folytatás)

5. kérdéscsoport. Az -ít toldalékot teljesen kifogástalanul tudják készségi fokon: I.: 26-an (76,6%), II.: 24 -en (80,—%), III.: 22-en (64,7%), IV.: 9-en (33,3%) Itt, feltűnő a IV. jelzésű osztály gyenge eredménye. A hibák így oszlanak meg:

	I.	II.	III.	IV.
Következetlen és figyelmetlen	10 = 29,4%	6 = 20%	12 = 36%	15 = 55,6%
Teljesen téves	1 = 2,9%	— —	— —	3 = 11,1%

6. kérdéscsoport. Az -ít-énél lényegesen gyengébb eredményről számolhatunk be akkor, amikor az -ul, -ül toldalékot vizsgáljuk meg. Ha dunántúli tanulók elé adjuk ugyanezeket a kérdéseket, minden bizonnyal kisebb hibaszázalékról számolhatnánk be, mint így. Mert